

Salomonson levenslang succes. Hij heeft er duizenden geschreven. “Melis Stoke” was bekender dan Herman Salomonson.

Een volgende wending in zijn leven was zijn verblijf in Batavia (1923-'26). Hier wist hij de kwakkelende *Java-Bode* uit het slop te halen, maar hij liep er toch vast. Meer dan hij wilde, moest hij zijn krant aanpassen aan de “smaak van een grof publiek”. Voor de ruige Indische krantenwereld was Salomonson waarschijnlijk te beschaafd, te fijnzinnig of gewoon te goed. Hij was natuurlijk geen koloniaal in letterlijke zin, wel aanhanger van het koloniale systeem. Maar hij streefde naar een goede verhouding tussen Europeanen en Indonesiërs en vond daarvoor bij zijn mede-Europeanen weinig bijval. Daar kwam nog bij dat zijn vrouw in Indië niet aardde.

Salomonson werd uit zijn netelige positie bevrijd toen hij de leiding kreeg van de Nederlandse tak van persbureau Aneta. Tot de Duitse inval bleef hij eraan verbonden. Bij herhaling moest hij terug naar Batavia om de belangen van Aneta te behartigen in Indische persruzie, maar steeds kon hij zich terugtrekken in Den Haag, goeddeels buiten bereik van de revolverpers. Maar deze schijnbare veiligheid zou uiteindelijk zijn noodlot betekenen.

Gaat het over de ontwikkelingen in de Indische pers en de Indische samenleving, dan is Termorshuizen op vertrouwd terrein. Zijn kennis van zaken maakt hem tot de aangewezen auteur hierover.

Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog werd Salomonson gemobiliseerd. Hij kwam bij de Luchtwachtdienst en las tijdens de Duitse inval op de radio militaire berichten voor: “Hier Luchtwachtdienst”... Na de capitulatie kreeg hij geen toegang meer tot het gebouw van het ANP, het belangrijkste persbureau, waar ook Aneta gevestigd was. In oktober werd hij door de Duitsers gearresteerd, mishandeld en naar Buchenwald en later naar Mauthausen overgebracht. Daar is Salomonson op 7 oktober 1942 vermoord.

Termorshuizen schrijft veel lezenswaardigs over absurde beschuldigingen van de Duitsers, als zou Salomonson zich op 10 mei voor de radio bijzonder anti-Duits hebben opgesteld. Maar ik geloof dat we hier te maken hebben met niets anders dan een stok om de Joodse hond te slaan. In Nederland was de

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **EEN ZACHTMOEDIGE OPTIMIST.
GERARD TERMORSHUIZEN OVER
HERMAN SALOMONSON, ALIAS MELIS STOKE**

Gerard Termorshuizen, de oude leeuw van de Nederlands-Indische literatuurstudie, heeft zijn indrukwekkende oeuvre verrijkt met een boek over de journalist en schrijver Herman Salomonson (1892-1942). Op basis van een groot familiearchief heeft hij een mooie beknopte biografie geschreven: *Een humaan koloniaal*.

Salomonson koos voor de journalistiek toen hij in 1914 zijn studie weg- en waterbouw opgaf en naar Belgisch oorlogsgebied trok om verslag te doen. Hij werd redacteur van *De Groene* en leverde een wekelijks actuele column op rijm, onder het pseudoniem Melis Stoke, naar de middeleeuwer die de geschiedenis vertelt in de vorm van een *Rijmkroniek*. Met zijn rijmende columns had

Herman Salomonson met zijn echtgenote Annie Maas Geesteranus en hun zoon in de voorgalerij van hun huis in Batavia, Foto Collectie N. Fernhout-Salomonson en Gerard Termorshuizen.

bezetting immers nog nauwelijks een feit of de Duitsers begonnen alle Joden weg te werken uit de publiciteitsmedia. Van een eenvoudige Joodse derderangsredacteur raakten ze boven hun theewater. Iemand die Salomonson heette in de leiding van een persbureau, dat moet ze buiten zinnen hebben gebracht, misschien te meer omdat deze Salomonson vanwege zijn huwelijk met een niet-Joodse vrouw volgens de eigen Duitse regels aan de “gewone” Jodenvervolgving dreigde te ontkomen. Hoe dit alles ook zij, Salomonsons levenseinde was verschrikkelijk. Hij heeft zich in gevangenschap heldhaftig gedragen, Termorshuizen schrijft er indrukwekkend over.

Heeft dit boek dus tal van sterke kanten, in het begin laat de biograaf steken vallen. Ik doel dan op Salomonsons vormingsjaren. Goed, hij “doorliep de Hogere Burger School”, maar waar, op wat voor school, van welke richting, wie gaven er les? Was daar geen lagere school aan voorafgegaan? Salomonson gold als talenwonder, maar hoe werd hij dat? Hij studeerde in Delft en Termorshuizen geeft drie adressen, maar wat waren dit voor huizen en wie woonde(n) er nog meer? Dat dispuut “Vrije Studie”, was dat het gezelschap waar Multatuli optrad? Wie waren er lid?

In verband met Multatuli is trouwens een aanvulling nodig, ook al is die schrijnend. Termorshuizen betreurt dat Salomonson ingestemd heeft met een betoog van professor J.H. Valckenier

Kips uit Delft. Die zei dat Multatuli “stellig veel kwaad aan de volksziel” berokkende, ook in 1926 nog. Deze Kips zou later een lofrede op Hitler houden en lid worden van Zwart Front. Misschien was Salomonson hier de dupe van zijn neiging om in alles het goede te willen zien, soms over de grens van naïviteit heen.

Salomonson was journalist en columnist maar schreef ook romans en verhalen. Het literaire oeuvre van de “held” vormt voor menig schrijversbiograaf een lastige hobbel. Hij kan het niet bekend veronderstellen, al helemaal niet bij een vergeten schrijver. Maar hij moet vóór alles kort blijven, want bij een naverteld verhaal of de analyse van onbekend werk haakt de lezer gauw af. Termorshuizen stuurt zijn boek vaardig tussen de verschillende Scylla’s en Charybdissen door (iets van dit, iets van dat, beetje links, beetje rechts) en toont zich hier eens te meer de ervaren roerganger.

Minder trefzeker is hij in zijn waardering van Salomonsons boeken. Salomonson gold eerst en vooral als een speelse auteur met een bewonderenswaardig vlotte pen, een schrijver van ontspanningslectuur, volgens Du Perron: “amusement ziekenlectuur”. Termorshuizen stemt hiermee in. Pogingen van de schrijver om met “ernstige romans” op te stijgen tot een “hooger level” – Salomonsons eigen woorden – hebben volgens de biograaf een “dubieus resultaat”.

Maar dit heldere oordeel gaat later schuiven. Misschien komt het door Salomonsons bekering, medio jaren dertig. Hij liet zich in 1937 dopen in de Nederlandse Hervormde Kerk, maar was al eerder, onder invloed van Indische vrienden, lid geworden van de Oxford-groep (Morele Herbewapening). In alles wat hij sindsdien heeft geschreven geeft hij uitdrukking aan zijn nieuwe geloof en getuigt hij van nieuwe verworvenheden. Salomonson streefde nu dus duidelijk zijn hogere doelen na. Termorshuizen is over deze laatste boeken goed te spreken: “in literair opzicht een aanzienlijk hoger niveau” (blz. 251), “hoort tot het beste dat hij heeft geschreven”. Maar wat hij erover vertelt en wat hij eruit aanhaalt, is niet overtuigend. Kunnen we Salomonson niet beter blijven zien als in wezen een ontspanningauteur?

Naast Salomonson staat zijn echtgenote, als persoon misschien intrigerender. Aanvankelijk “het

mooiste meisje van Den Haag”, blijkt Annie Maas Geesteranus een vrouw met een karakter dat het iedereen, niet het minst haar zelf, erg moeilijk kon maken. Man en vrouw hadden veel met elkaar te stellen, onder meer door zijn bekering, waarin zij niet meeging, terwijl hij bleef aandringen. Annie en hun zoon pleegden allebei verzet tegen de Duitsers. Ook die zoon verloor zij in een Duits kamp. Annie overleefde en kreeg lang na de oorlog een kleine onderscheiding.

Aan mijn complimenten voeg ik nog toe dat Termorshuizen de literatuurgeschiedenis een goede dienst bewijst, doordat hij met Salomonson een van de destijds veelgelezen maar inmiddels vergeten Nederlandse schrijvers voor het voetlicht brengt.

EEP FRANCKEN

GERARD TERMORSHUIZEN, *Een humaan koloniaal. Leven en werk van Herman Salomonson alias Melis Stoke*. Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2015, 327 p.
